

Nyirkos, borongós hajnal. A víztoronynál fiatal anya álldogál, karján bebugyolált kisgyerek. Fejét a mama vállán pihenteti, az a párna, s most ölelés csak a paplan. Keze-lába lóg szegénynek, olyan, akár egy rongybaba. A kép lehetne egy ihletett művészi pillanat is, de valahogy — ilyenkor pirkadatkor — aligha láttukra mintázná meg akárki a boldogság szobrát.

A buszra szállva csetlik-botlik a gyerek feje, kicsordult nyála ott fénylik az anya sálján, majd hirtelen riadtn néz szét az utasok között. Aztán helyét és helyzetét fölfogván, teljesen adekvát módon értékeli azt: egetverő üvöltözésbe kezd.

A szemközti ülésen laposakat pislogó, hátításkás sorstárs szemében egy pillanatra fölcillan az értelem fénye, talán az irigység is: lám, neki, a bölcsődésnek még szabad bömbölve tiltakoznia. Ezt azért mégsem teheti egy kilencéves iskolás! Hát még a lyukasztót támasztó tini, aki feszülő farmerjében azért tartja magát, bár arca nem képes leplezni mély világmegvetését.

Panaszkodik az édesanya: harmadikos kislányának hetente egyszer nulladik órája van. Ilyenkor a gyerek már 4 órától gyűjtogatja a villanyt, nehogy elaludjon. Így aztán egy „mozgalmas” éjszaka után, karikás szemekkel ül be az iskolapadba, ahol aznap hét (!) órát tölt el. Kilencéves gyermek, akitől elvárjuk azt, amit egy családfelelőtartó fölnőttől — pénzért. Sőt többet! Hiszen ennek a gyereknek végig kell dolgoznia a 7 órát. Figyelnie kell, hisz bármikor fölszólíthatják. Nincs lazítás, kikapcsolódás, csevegés és kávézás! Dehogy! Töle elvárják, hogy fegyverezze magát: ne szóljon közbe, ne izegjen-mozogjon, ne akkor menjen WC-re, amikor szükségét érzi, csak akkor beszéljen, ha kérdezik. De ezzel még nincs vége: odahaza folytatás következik. Feladatok, amelyeket másnap számonkérnek. A legszükségesebbek mellett még szorgalmiak is, mondjuk fiókos szekrény készítése gyufadobozokból. Anyukának. Így aztán anyuka dobozol az éjszakában, hogy meglepje önmagát, mert hogy a gyerek nyolc óra tájban elbóbiskolt az asztal mellett, ruhástól. Anélkül, hogy aznap játszott volna valamennyit is. Azon senki nem gondolkodik, hogy a heti 3 testnevelésóra egyetlen „sétálóórának” hiánya talán kevésbé lenne életbevágó, mint ennek a nulladiknak a léte.

Így kínozzuk tehát gyermekeinket az alsó tagozatban, majd, e téren példásan betartva a fokozatosság elvét, középsikolásokra a heti 5 munkanapból már négyen hajnalban ültetik őket a „munkapad”-ba, akár a szalagon termelő gyári munkást. Az életkor és a terhelhetőség összefüggéseivel sem törődik senki többet, mint mondjuk egy felnőtteket foglalkoztató üzemben, hiszen a hét órai munkába „belefért” akár 1-2 dolgozat is. S hogy délután se legyen idő a lazításra, a kötelező olvasmány több száz oldala

Az elrabolott gyerekkor

mellett készülni kell a másnapi órákra. Egy-egy edzés vagy nyelvóra már teljesen feje tetejére állítja a napirendet, éjfél utján az óra, kiesik a gyerek kezéből a könyv. S mi a hajnali ébredéskor az első érzés? A szorongás: vajon elvégzett-e mindent, amit tőle várnak. S ha nem: jogos-e a lelkiismeret-furdalás, hiszen ennél több aligha fér a nap 24 órájába — és egy serdülő energiaraktárába. Gondoltak a szakemberek arra: vajon feltétlen szükséges-e a kötelező óraszámot növelni — az e készségeknek híján lévő diákok számára is — a rajz-, az ének- és a technikaórákkal. Miért ne lehetnének ezek választható tárgyak?

Itthon a kutya nem kérdezi: és hol maradnak az ifjúkor szépségei, a vicces, mókás közös rendezvények, a versenyek, a szórakozás, a mozgás, a tánc öröme. Mindezek nálunk anakronisztikus kérdések. Mert a fiatalnak itt fáradtan, szenvedve-gyötrődve, világfájdalmas képpel illik küzdenie, életre-halálra. Mivé is lennének, ha az ifjúság itt üde lenne, mosolygós és életvidám, ha frissen és könnyedén venné az akadályokat? Igazán nem tudom, mivé lennének...

Angliában például a 9 éves diák fél kilencre megy az iskolába, és délután 4 óráig szívja magába a szellemi táplálékot. Délelőtt kötöttebb, délután játékosabb, szabadabb formában. A füzeteket, könyveket ezek után haza sem kell vinnie, hiszen az otthoni órákat kénye-kedve szerint töltheti el, szülőkkel, barátokkal, önfelelt mozgással. És hiszik-e vagy nem: önként is ír, rajzol, színezt, számol, no meg „dobozol” szabadidejében a gyerekek, hiszen kötelezettség bilincse nélkül is munkál benne a kreatív szelleme. Csakhogy ez az öntevékeny munka boldoggá is teszi, és megismerteti vele az alkotás örömeit. Ahelyett, hogy egy életre megutáltatná a mindíg csak kényszerrel-végzendő munkát.

S milyen a középiskolás élete az NSZK-ban? 15 éves diák a hétnél mind az 5 munkanapján háromnegyed nyolcra megy iskolába, s a stresszmentes, ritka számonkérést, a lelkiismeretes magyarázatot nemigen fűszerezik a tanárok „lélekölő” helyzetekkel. A tudást főként dolgozatokkal ellenőrzik, ezeknek a dátumát azonban tárgyanként és osztályonként már az év elején közlik a tanulókkal. Az esedékes dolgozat előtti héten egyetlen, más tárgyat oktató tanár sem terheli őket számonkéréssel, hogy nyugodtan fölkészüljenek a nagy napra. A tanítás mindénnap egy óráig tart, noha 6 órán vesznek részt a tanulók. Ez úgy lehetséges, hogy csak két szünetet tartanak, egy 20 és egy 10 perceset. Ezáltal olyan hosszú marad a délután,

hogy a tanulás mellett jut idő pihenésre, kikapcsolódásra és sportolásra is.

Amerika állami iskolái sem terhelik meg úgy a diákokat, mint a mieink. Ott általában 8 óra körül szedi föl a gyereket a sárga iskolabusz és fél 9-re viszi őket az iskolába. A kabinetrendszerű oktatásban ki-ki maga választhatja ki, melyik 6 tárgyat szeretné tanulni és milyen fokon abban a félévben. Így aztán az órarend minden áldott nap azonos. A déli egyórás ebédszüneten kívül csak a teremről teremre vándorlás percei szakítják meg a tanítást, amely egyébként délután 4 óráig tart. A tanárok arra törekednek, hogy főként az iskolában sajátítsák el a diákok a tudnivalókat. Egy-egy feladat elvégzése pedig heti kötelezettség, nem rögtön másnap kéri számon a tanár. A diák maga osztja be az idejét. A számonkérés egy magyar gyerek számára a csodával határos. Noha naponta írják a tesztek, izgalomnak, stressznek, megszegyenítő szituációknak nyoma sincs az amerikai iskolában. Érdekes, hogy ennek ellenére — vagy épp ezért? — több információja van a tanárnak a diákról, amikor hathetekenként, majd félévkor és év végén pontszámok alapján értékeli tudását.

Az ilyen iskolai légkör oldottabbá teszi az egyéb, tanításon kívüli rendezvényeket is: a sportversenyek, szellemi vetélkedők, teadélutánok, bálók iskolájára büszke közösségek kovácsolnak össze. Vidám, mókás diákevekkel ajándékozva meg a növendékeket.

A világban vannak hát nálunk is hasznosítható tapasztalatok. S aligha érthető, miért nem függesztjük már föl gyerekeink „kínzását”, hiszen hazai kutatások is figyelmeztetnek a veszélyeztetésre. Szőke Katalin vizsgálata szerint az órarend, a napirend és az évi rend nem felel meg a fejlődő szervezet igényeinek. A 6–10 éves gyerekeknek hosszúak a 45 perces órák, a nagyobbak nem bírják a nulladik és 7. órákkal súlyosított tanítási napokat. Az ötnapos tanítást hét miatt egy-egy nap is túlszűfolt, a szombatok és vasárnapok „löttyögéssel telnek el”. A tanulók túlnyomó többsége keveset alszik, gyakori körükben az egy-, másfél órás alváshiány. S hogy klasszikusokra is hivatkozzam: Platon írta, Szókratész mondta: „...a fáradtság és az álomság ellensége a tanulmányoknak.”

Félek, ágyból korán kirángatott, kialvatlan, fáradt gyerekeink egyszer bosszút állnak. Bosszút azért a kegyetlenségért, amellyel a „gondjukat viselő” felnőttek társadalma megfosztja őket az édes álmól, attól az élménytől, amelyet a pihent test és szellem képes nyújtani napközben az ember legfogékonyabb korában. Félek, visszavágnak azért, mert elraboltuk tőlük a pótolhatatlant: a gyerekkorukat. Attól még inkább félek, hogy ez már nem nekünk fog fájni: egy ország szenvedhet tőle, több emberöltőtől át.

Chikán Ágnes

Finn kitüntetés magyar veteránoknak

Az 1940 februárjában Finnországért harcot vállaló csaknem 350 magyar önkéntesre, s a márciusig e szolgálatra jelentkező több tízezer önzellen magyar emberre emlékeztek szombaton Finnország budapesti nagykövetségén. Az ünnepi fogadáson emlékérmeket adtak át a „téli háború” 19 magyar veteránjának.

„Feneklemezen billentve”

Fog-e a lejtőn az Ikarus fékje?

A szocialista kereskedelem rejtelmeiben lehetetlen eligazodni. A legfőbb ok, hogy ezt nem is lehet kereskedelemnek nevezni. Államközi szerződés; cégek magánjogi szerződése; támogatás és fölfölözés külön-külön bugyrokban; felszaporodott aktívum; a „meghitelezett” szállításokat úgy tekinti a Nyugat, mint a tőle kapott hitelek átjatszását — mindegyik egy jellemző momentum, csak épp e mozaikok nem illeszthetők egymáshoz. Mindebből nem adódhat más, mint a tendenciájában várható, de konkrétségében mégis váratlan kényszerlépések sora: előbb az elkedvetlenítő, büntető jellegű szabályzók, majd a szállítások adminisztratív tiltására alkalmas egyedi engedélyezésmód-szer.

Az Ikarus-buszok legnagyobb hányada hagyományosan a Szovjetunióban talált eddig vevőre. Most is szükségük van e járművekre, hisz december közepén 4500 buszra kötötték meg az egyezséget, mégpedig zömében első félévi szállításra. A termelési tervet, az anyagrendelést eszerint alakították. Az alkatrészeket gyártó szegedi leányvállalatnál ezt és más rendeléseket, így a tókes exportra menő egyedi és kiszériás buszokat is beszámítva január elején még úgy tűnt, 15 százalékkal nő a feladat az első hat hónapban. Ehelyett máttól két műszak helyett csak egyben termelnek.

Pénteken reggel még úgy hallottam a rádió hírműsorában, hogy a Csepel Autógyárban a buszok fenéklemezét gyártó üzemen részben s az Ikarus minden gyárában kényszerüzemet tartanak. Ezek után felerestem Telihey Lászlót, a leányvállalat igazgatóját, aki pontosabb információkkal szolgált.

gelítő munkások szalonnát süttöttek. Ebben még nem lenne semmi különös, de ezt egy lyukas lavór fölött tették, amelyből úgy lobogott a láng, hogy nem tettek alá tüzelőanyagot. A talajból feltörő „biogázt” gyűjtötték meg.

Ami ott kicsiben megtörtént, az a Szegedi Városgazdálkodási Vállalat jóvoltából harmadik hónapja nagyban is működik. Rókus városrész 5–6000 lakását látják el meleg vízzel a sándorfalvi szeméttelapról kitermelt biogáz segítségével. Csöveket fúrtak és fektettek a „szeméttaplalba”, a rothadó szerves anyagokból keletkező gázt sűrítik és elégetik. Körülbelül 2000 köbméter 5000 kalória fűtőértékű gázt nyernek naponta (az algyői gáz fűtőértéke 8–9000 kalória).

A VGV saját ötlete és 30 millió forintos befektetése — a becslések szerint — 50–80 évig biztosít hasznosítható gázt erről a telepről, mintegy 1200 köbméter földgázt takarítva meg naponta. Így is lehet csinálni. A 30 millióhoz képest két új szeméttödör nem is kerülne olyan sokba.

Nyilas Péter

Egy cent egy sörösdobozért

Kukázzunk módszeresen!

Képzeljük csak el: a sárga lámpás kukautó, a log a napfény. A kukautó prűszkölve-fújtatva gyerekek kedvence, kipufogógáz-felhőt fújva szabadulni készül terhéitől. De valami varázslat odatolat a szemétdödör szélére. A többméteres mélységben gyűrött papírdarabok virítanak, rohadt krumplihéj illatozik, üvegcserépeken csil-

termőföldbe vissza is lehetne juttatni.

Aki veszi a fáradságot, és kiválogatja belőle azt, aminek „piaca van”, nem jár rosszul. A legendák milliomos kukázókról beszélnek. Miért ne követnének hát a példájukat? Ha nem is személyesen — egyelőre —, de módszerekben és akár nagyüzemi módon!

A színes vödörök utópiája

Pénztelen jelenünk — és közeljövőnk — aligha enged megvalósulást olyan álmoknak, amely komplex hulladékvalogatató és -hasznosító üzemet képzel például a sándorfalvi úti nagy szeméttelapre. Pedig erre is szükség lenne. Van azonban olyan elképzelés is, amely egé-

szén csekély befektetéssel — bár sok önfegyelmével, ami viszont nem kerül pénzbe — látványos eredményeket mutatna föl.

Ha már a háztartásokban megkezdődne a hulladék szétválogatása, ez lehetővé tenné a későbbi hasznosítást. Ehhez csak annyi kellene, hogy egy szemétdödör helyett mondjuk háromba dobálnánk a háztartási hulladékokat. Egyikbe az üveget, másikba a papírt, harmadikba a többit. Ha különböző színűek a vödörök, könnyebb a válogatás.

Ehhez persze nagy szükség lenne arra az erényre, amelyet annyit emlegetnek manapság. Ez nem más, mint az „állampolgári fejelem”. Lehet, hogy egyre nehezedő viszonyaink közepette utópia

erre apellálni. Pedig éppen szegénységünkön enyhíthetnénk valamit.

A városi tanács építési és közlekedési osztályának közeljövőre vonatkozó elképzelése, hogy egy központi és egy lakótelepi városrészen megkísérli a szelektált szemétyűjtés bevezetését. A lakosság jószándékú támogatására lenne szükség ahhoz, hogy ez a terv sikerüljön.

Szerencsére már jó példa is akad a hulladék hasznosítására — meghozza nem is a távoli Nyugaton, hanem itt, Szegeden.

A lyukas lavór titka

Néhány éve a béketelepi, réggen lezárt szeméttelapen, reg-

A valóságos hulladék képeben kincseket dobunk ki naponta úri gesztussal, mondván: hiszen csak szemét... Álmáink Amerikájában egy centet fizetnek minden összegyűjtött üres sörösdobozért. Idézhajjuk a szállóigévé vált kérdést: ilyen gazdagok vagyunk?

Gazdag a szemét!

Mielőtt bárki valamiféle irigy és személyeskedő kijelentésre gondolna, tisztázzuk: a hulladékról van szó, amit mi válogatás nélkül lökünk félre. A nálunk sokszorta gazdagabb országok közel sem ilyen nagyvonalúak: még a szeméttől is tudnak pénzt csinálni. (Sőt, nem csak abból...)

Hogy mi mindent dobunk ki nap mint nap, hasznosítható és nem szemétrevaló dolgokat, magunk tudjuk a legjobban. „A szilárd települési hulladék”, vagyis a „házi szemét” városunkban egy év alatt 300 ezer köbmétert is képes. Benne másodnyersanyagként hasznosítható dolgok: papír, textil, fém, üveg stb. És szerves anyagok, amelyeket akár a kizsigelt, agyonvegyszerezett

— A leállítás nem azonnali. A nagyvállalat szerelősorain a készletlen lévő alvázak felhasználásával minél több kész buszt gyártanak, s felkínálják értékesítésre. Az érték járó pénzre nagy szükség van. Emellett a kisebb, USA-ba szánt szériát is elkészítik. Ez eltarthat a hét közepéig. Nálunk e határidő még tovább tolódik. Először ezekhez szállítjuk le az alkatrészeket, majd a pótalkatrészek gyártásához fogunk. Az újrainduláshoz is megfelelő készletekkel töltjük fel a raktárunkat. Azokat a termékeket, amikkel lemaradásban vagyunk, most pótoljuk. Egy-két hét egy műszakos munkarendre valahogy összekapargunk a tennivalókat. S akkor itt van március elseje, ameddig a csepeliek jeleztek a leállást. Ha akkor sikerül kiszállítási engedélyt szerezni és az Ikarus elmúlt évi nyereségére apellálva hitelt kapni, s rendezni a tartozást Csepellel, már indulhatunk is, mielőtt „szabadságra” kellene mennünk.

— S a rosszabbik változat?

— Ha hiba csúszik e számításba, akkor először az elmúlt évről áthozott szabadságokat adjuk ki. Előfordulhat a rész-munkaidős foglalkoztatás. A sajtólüzemben dolgozó nők kérték e lehetőséget. A bér-munkaerő foglalkoztatását megszüntetjük, a vsm-ek munkáját a nyolc órába csoportosítjuk át. A kiszolgáló területeket, műhelyeket megerősítjük. Csütörtökön a napi helyzet ismeretében tájékoztatjuk dolgozóinkat a továbbiakról. Ekor már az esetleges leállítás is felmerülhet. Először az időarányos szabadság kiadását kezdeményezzük, csak ezután kerülhet sor a fizetett állásidőre.

— Hosszabb távon mi várható?

— Azzal számolunk, hogy az újraindulás után is marad az egy műszak, a korábbi feladatok 70–80 százalékánál többre nincs esély.

— Ez létszámcsoökkentést jelent?

— A stabil, belső gárdát mindenképp meg akarjuk tartani. Ezért a beszállító kooperációs partnereinktől visszavesszünk több munkát, s magunk csináljuk meg azt. Emellett a korábban említett bér-munkaerő leépítése és a kiszolgáló területek megerősítése véglegessé válhat. Talán a raktárra termelés is megkockáztatjuk egy ideig, hisz vagy fél évre való alapanyag már úgyis a gyárkapun belül van. Számítunk arra is, hogy a nemrég megkötött 1200 darabos török üzlet lendítőleg hat.

— A buszalkatrészeket kívül másra nem gondoltak?

— Vannak kezdeményezéseink, de ezek még nem jelentkeznek a gyakorlatban. Például egy kerti gép mintadarabja elkészült, de még nem tudjuk, lesz-e igény a sorozatgyártásra. A sok egyéb próbálkozás is csak a jövő ígérete, s nem a jelen valósága.

A biztos jövő ma még álm. Nem hiszem, hogy csak az Ikarus számára.

T. Sz. I.